

A megyei sajtóbibliográfiák a magyar bibliográfiák rendszerében

Bényei Miklós

A következő két tanulmány, **Bényei Miklós** és **Kocsy Anikó** a Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995) c. kiadvány bemutatása alkalmából tartott konferencián (Győr, 2001. május 15.) hangzott el a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban. Bényei Miklós most olvasható szövege a konferencián elhangzott előadás némileg módosított, jegyzetekkel ellátott változata. A konferencia előadásait a megyei könyvtár egy önálló kötetben tervezi megjelentetni.

Könyvtáraink helyismereti tevékenységének, más megközelítésben, a hazai bibliográfiai gyakorlatnak kiemelkedő teljesítménye a megyei sajtóbibliográfiák immár teljessé vált sorozata. E sommás, ám meggyőződésem szerint jogos megállapítást számos tényező támasztja alá.

Imponálóak a mennyiségi mutatók: az első kiadványt, az 1957-ben napvilágot látott *Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája* c. kaposvári összeállítást az azóta eltelt negyvennégy esztendőben a legutóbb megjelent Győr-Moson-Sopron megyei regiszterrel együtt további huszonegy követte; a szolnokiak és a Pest megyeiek ugyanis közzétették a korábbi jegyzék folytatását, Miskolcon pedig külön elkészítették az Abaúj-Torna, Gömör-Kis-

hont és Zemplén megyei anyagot. A huszonkét kötet (vagy füzet) együttes terjedelme megközelíti a hatezer oldalt, a feltárt évek, pontosabban évfolyamok száma pedig meghaladja a kettőezer-nyolcszázat.¹

Egy ilyen méretű halmazban – hogy a matematika nyelvén fejezzem ki magam – elkerülhetetlenek a kezdeti tapasztalatlansággal és a felfogásbeli különbségekkel magyarázható színvonalbeli egyenetlenségek, de összességében az erények, a vitathatatlan eredmények a meghatározóak. Ezt mind a kortársi kritikusok, mind a szakmai közvélemény, mind a használók egyértelműen elismerték, elismerik. A megyei sajtóbibliográfiákat sűrűn forgatják; sokunk tapasztalatai szerint nemcsak az adott me-

gye könyvtáraiban, kutatóhelyein, hanem más vidékeken, településeken is. A sorozatot, illetve egyes darabjait a helytörténeti kutatás igénye hívta létre, hiszen az utóbbi kétszáz égnéhány esztendő társadalmi mozgásának vizsgálatánál a sajtó egyenértékű forrás a levéltári iratokkal és más egyidejű dokumentumokkal.² A bibliográfiákat azonban nemcsak a történettudomány, közelebbről a helytörténetírás művelői keresik és használják, fontos segédletei azok a helyismereti tájékoztatás egyéb tematikai ágazatainak is; pl. sokszor innen meríthetünk nyomra vezető adatokat az irodalom- és művelődéstudományi, a pedagógiai, a szociológiai, a település-földrajzi stb. referenz-kérdések megnyugtató megválaszolásához. A fellendülőben lévő sajtótörténet-írásnak pedig természetes szövetségesei, nélkülözhetetlen kalauzai a helyi periodikumok lajstromai.

Ha visszapillantunk a megyei sajtóbibliográfiák fejlődésének eddigi folyamatára, azonnal szembeötlik e sorozat jelentékeny metodikai hozadéka, amellyel előnyösen járult hozzá a hazai bibliográfiai tevékenység egészének és a helyismereti gyűjtő, feltáró munkának a formálódásához. A részletek felsorolásától megkímél *Lakatos Éva* nemrég, a *Magyar Média* c. folyóirat idei első számában megjelent összefoglaló áttekintése, ahol egyenként elemzi és jellemzi a megyei címjegyzékeket, különös figyelmet fordítva azok módszertani megoldásaira és utalva a változásokra.³ E cikkből is kiviláglik, hogy az eltelt csaknem négy és fél évtizedben sokat fejlődtek, finomodtak a módszerek: a jobb és jobb eljárások keresése a szerkesztőket, közvetve a többi könyvtárost ismételten a gyűjtőkör és a mutatózás újragondolására sarkallta, szinte kötetről kötetre módosult a tételalkotás mozzanata stb. Lényegesen előbbre jutottunk a sajtóbibliográfia és a sajtótörténet viszonyának tisztázásában. Talán egyetlen más bibliográfiai műfajnál sem volt annyira szükséges az autopszia alkalmazása, mint itt. Már az első próbálkozások után kikristályosodott az a nézet, hogy a

kiadó akkor jár el helyesen, ha nemcsak a sajtótermékekről, illetve évfolyamaikról, hanem azok számairól is tudósít. Vagyis a kollacionálás, a számonkenti számbavétel igénye fogalmazódott meg. Az nyilvánvaló volt, hogy ez csak kézbevéttel teljesíthető. Rá kellett viszont jönni arra is, hogy gyakran nem elegendő egy helyen megnézni a szóban forgó lapot vagy évfolyamot, mert olykor a megismert példányokból nem lehet megállapítani a hiányokat, az indulás vagy a megszűnés dátumát, nem lehet teljes bizonyossággal felmérni a különszámokat, mellékleteket. Kiderült továbbá az is, hogy a többszöri kézbevéttel sem mindig hoz megbízható eredményt, szükség lehet egyéb forrásokra (pl. sajtótörténeti írásokra, az egykori szerkesztők vagy munkatársak feljegyzéseire, visszaemlékezéseire, netán levéltári dokumentumokra).

Ritkán esik szó arról, hogy a megyei sajtóbibliográfia kivitelezése, a sorozat befejezése elképzelhetetlen lett volna a könyvtárosok szoros együttműködése, rendszeres tapasztalatcseréje nélkül. Feltételezem, hogy valamennyi megyei könyvtár vezetői, dolgozói osztják azt a véleményemet, mely szerint az Országos Széchényi Könyvtár munkatársainak segítségével különösen jelentős, szinte létfontosságú volt, és ezt a segítséget folyamatosan meg is kapták. Más vonatkozásban az OSZK mikrofilmezési programja mozdította előbbre a megyei sajtó regisztrálásának ügyét.⁴ Spontán kooperáció alakult ki a könyvtárosok és az ún. kívülálló bibliográfusok, a könyvtárosok és a kutatók között. A munka folyamatában szinte észrevétlenül, azaz közvetlen didaktikai ráhatás nélkül kinevelődött egy új (ma már persze nagyrészt tapasztalt) bibliográfus nemzedék is.

A szűkebb szakma korán felfigyelt a lokális regisztráció sajátos értékeire. A magyar sajtó történeti és bibliográfiai feltárásának kiváló egyénisége, *Dezsenyi Béla* már 1958-ban, a *Magyar Könyvszemle* hátsólapján közzétett recenziójában „a megyei sajtóbibliográfiák első megjelent mutatóját mint bibliográfia-

fiai irodalmunk jelentős fordulópontját” ajánlotta az olvasók, az érdeklődők figyelmébe.⁵ A Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Bizottsága a sokunk számára emlékezetes országos helyismereti tanácskozásait 1974-ben, Szegeden éppen a megyei sajtóbibliográfiák kérdéseinek megvitatásával indította, mintegy összegezve, értékelve az addig közzétett kilenc összeállítás tanulságait. Talán vagyunk még néhányan, akik emlékszünk rá, hogy a résztvevők ajánlásokat fogadtak el, amelyek ma is olvashatók, hiszen a konferencia anyaga később könyv alakban is megjelent.⁶ Akkor azt hittük, reális esély van arra, hogy a sorozat 1980-ra befejeződjön; tudjuk, a hat évből huszonzét lett. Sőt, ha mérlegeljük, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei bibliográfia voltaképpen csak kísérletnek tekinthető,⁷ valójában ennek hamarosan várható és sokat ígérő bővített kiadásával⁸ zárul majd le a sorozat. A szegedi tanácskozás egyebek között sürgette a gyűjtőkör kiterjesztését a mindenkori történelmi határokig, minél teljesebb, részletezőbb bibliográfiai leírásokat tartott szükségesnek, már ekkor szó esett a megjelent jegyzékek időbeli folytatásáról, felvetődött a többi időszaki kiadvány (évkönyvek, naptárak stb.) felvételének megfontolása, még inkább a helyi periodikumok (elsősorban a folyóiratok) repertorizálásának fontossága.⁹

Azóta is nagy figyelem kíséri a megyei sajtóbibliográfiai munkálatait. Szinte minden egyes kötet ünnepi esemény; ünnep a helyismeret és a tágabban vett bibliográfiai gyakorlat munkásai számára, és szeretnék hinni, hogy a használók számára is.

Lehet, hogy nem tájékozódtam kellően, de tudomásom szerint direkt módon még egyszer sem fogalmazódott meg az a kérdés, hogy miért éppen *megyei sajtóbibliográfia* születtek a helyismereti feltárás során? Furcsa módon a válasz egyik eleme már az első reakciókból kiolvasható: döntő indíték volt az országos sajtóbibliográfia hézagossága a nemzeti bibliográfiai feltárásban. *Pálvölgyi Endre* 1974-

ben határozottan, bár nem elég árnyaltan jelentette ki: „*A regionális sajtóbibliográfia készítői olyan feladat elvégzését vállalták magukra, amely tulajdonképpen központi szolgáltatás, s mint ilyen, az OSZK hatáskörébe tartozna.*”¹⁰ Tehát szükség volt a helyi lapok számbavételére, hiszen a lokális információk ezen hordozóiról egyébként a könyvtárak nem tudtak megfelelő, megbízható tájékoztatást nyújtani. S hogy ezt a feladatot a megyei könyvtárak végezték el, annak a másik nyomós oka a hazai helyismereti tevékenység történeti útjában keresendő. Nevezetesen abban a közismert tényben, hogy nálunk az ötvenes évek derekától a helyismereti-helytörténeti tevékenység a könyvtárügy akkori szervezési struktúrájához és a személyi feltételek adottságaihoz igazodva a megyei könyvtárakban összpontosult.¹¹ Ez a megyénkenti centrális jelleg mintegy magától értetődően hozta magával, hogy a periodikumok feltárása szintén ezekben az intézményekben vagy a megbízásukból történik. Természetesen volt szabályt erősítő kivétel is: a Hajdú-Bihar megyei sajtóbibliográfia a debreceni egyetemi könyvtár műhelyében készült; ez viszont áttételesen ismét egy könyvtárpolitikai megfontolás folyamánya, jelesen az egy időben erőteljesen szorgalmazott, ám hosszabb távon szakszámának bizonyuló ún. tájékoztatói funkció egyik szerencsés megnyilvánulásának tekinthető.¹² Mindebből az következett, hogy az egyébként természetes közösségek, a városok a helyismereti munkában jó ideig csak kiegészítő szerepet kaptak – megint csak üdítő kivételekkel, mint például Szeged¹³ –, vagyis a városi sajtóbibliográfia nem a megyei sajtóbibliográfia mellett (ismétlem: Szeged kivétel), hanem azok lokális vetületeként, jórészt a már feltárt anyag ismétléseként, jó esetben részletezőbb ismétléseként jelent meg.¹⁴

Közvetlenül rátérve most már a címben megjelölt problémakörre – bár úgy vélem, eddig is arról írtam –, tegyük fel mindjárt az első kérdést: van-e magyar bibliográfiai rendszer? Valaha elődeink ag-

gódva vagy provokatív célzattal, netán sürgető szándékkal tették fel ezt a kérdést,¹⁵ ma viszont mindannyiunk közös öröme inkább csak az igenlő válasz nyomatékosítását szolgálja. Az utóbbi évtizedek komoly szakmai vívmánya, hogy a kurrens magyar nemzeti bibliográfia mintegy ötven esztendő alatt eljutott odáig, hogy szériái rendszert alkotnak, mégpedig nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltó rendszert.¹⁶ A mi szempontunkból különösen fontos, hogy a könyvek és a zeneművek lajstroma mellett 1976 óta a kurrens időszaki kiadványoknak is van bibliográfiája (közkezdvelt betűnévén: az IKB), s bár a korábbi egysége megszűnt, továbbra is létezik a cikkek regisztrációja (az Időszaki kiadványok repertórium (IKR) és az ezt kiegészítő három nemzeti jellegű szakbibliográfia). Az IKB és az IKR egyaránt elérhető – az első most már csak így érhető el – digitális változatban is.¹⁷ Gondolom, ez a kettős fejlemény kedvezően befolyásolja a megyei, városi és községi könyvtárak helyismereti tájékoztató és gyarapító munkáját, segít teljesebbé tenni a periodikumok helyi gyűjteményét, továbbá egyértelmű és megbízható forrása, támasza az azóta megindult megyei sajtóbibliográfiai munkálatoknak és az lesz a remélt majdani folytatásuknak.

A magyar nemzeti bibliográfia retrospektív változata is nagyszerű produktumokkal bővült a közelmúltban: példaként talán elég a Régi magyarországi nyomtatványokra, a két világháború közötti könyvésztetűre és a második világháborút követő másfél évtized kumulációjára utalni.¹⁸ A huszadik századi történelmi traumák után felbecsülhetetlen jelentőséggel bír a külföldi magyar vonatkozású dokumentumok számbavétele, a hungaricumok bibliográfiáinak megjelenése, a bibliográfiai adatbázis kiépítése, majd a nyomtatott bibliográfia újbóli megindítása.¹⁹ S megint csak egy minket közelebről érintő sikerre fordítva a szót: *Busa Margit* egyéni erőfeszítésének és lankadatlan szorgalmának köszönhetően megszületett a retrospektív magyar sajtó

tóbibliográfia első két ciklusa, az 1705 és 1849, majd az 1850 és 1867 közötti időszakot feltáró összeállítás.²⁰ Ez a két (pontosabban kettő plusz egy, tehát három) kötet kiváló alapvetés, méltó társa az imént felsorolt könyvészteti vállalkozásoknak. S ismételten figyelmeztetés arra, hogy a hiányzó ciklusok elkészítése sokáig nem halogatható feladat. Természetesen a sajtóbibliográfiai tájékoztatás során messzemenően támaszkodnunk lehet és kell a korábban megjelent országos regisztrációkra; ezekről tanáraink, *Szentmihályi János* és *Szabó Sándor* egyetemi jegyzeteiből tanultunk és legfrissebben *Lakatos Éva* tollából a *Magyar Média* tavalyi harmadik számában olvashatunk érdemi elemzést.²¹ Tehát szakmai berkekben köztudott, hogy a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia csonka, vagy más kifejezéssel élve: töredékes, esetleges.

Ebből a tényből következik a megyei sajtóbibliográfia kivételes könyvészteti jelentősége. Noha csábító az ötlet, hogy megismételjem és tovább gondoljam a nemzeti és a helyismereti bibliográfia egymáshoz való viszonyáról szóló elméleti-metodikai eszme-futatást, amellyel bő tíz évvel ezelőtt a nemrég elhunyt, nagyra becsült kollégánk, *Lisztés László* tisztelte meg az egyik országos könyvtáros értekezlet meghívottait²², a terjedelmi korlátok miatt ezúttal csak annyit jegyeznek meg: a jelenlegi helyzetben talán egyetlen más helyismereti bibliográfiai műfaj sem játszik olyan fontos kiegészítő szerepet a hazai retrospektív bibliográfiai feltárás, tájékoztatás folyamatában, mint a helyi időszaki kiadványok címjegyzékei. *Fogarassy Miklós* 1974-ben egyenesen úgy látta, hogy „a hazai retrospektív sajtóbibliográfia ügyét szinte kizárólag ezek a kiadványok vitték előre a közelmúltban.”²³ Ha ez a megállapítás akkor jogos is volt, ma már csak részben az. Viszont részben igen. Az országos sajtóbibliográfia nem folytonos, számos időszak feltárása hiányzik, a korábbi bibliográfiaik egy része pedig hiányos, illetve tudatosan eltekintett bizonyos sajtótermékek regisztrálásától.²⁴ A megyei sajtóbibliográfia ugyan-

akkor a lokális igények által ösztökélten minden, a megyében valaha napvilágot látott periodikumot leírtak, tehát a kis példányszámú üzemi, iskolai, közösségi lapokat is, igyekeztek felderíteni a kallódó példányokat, ezáltal ismeretlen kiadványokra, rejtett értékekre, jeles személyiségek életútjának homályos pontjaira irányították rá a figyelmet. A kezdeti idők tétováságát leküzdve egyre inkább felvették a mostani országhatárokon kívül rekedt települések lapjainak adatait. Nemeszser az egyébként könyvként kezelt naptárakra, aktákra, évkönyvekre stb. is kiterjedt a gyűjtőkörük.²⁵ Tehát hiány- és hézagpótló szerepet töltenek be a magyar bibliográfiai rendszerben. Közbevetőleg megjegyzendő, hogy éppen az imént mondottak révén ezen túlmenően is nélkülözhetetlenek a helyismereti, egyáltalán a könyvtári tájékoztatásban.

Úgy vélem, ez az utóbbi kitétel – jelesen az általános könyvtári tájékoztatásra való utalás – némi magyarázatra szorul. Annak idején *Dezsényi Béla* a már idézett könyvismertetésében a megyei sajtóbibliográfiát úgy emlegette, mint a helyi hagyományok kutatásának segédletét.²⁶ Később több recenzens is ezt a szempontot helyezte előtérbe, tehát az összeállítások lokális hasznát emelték ki, egyebek között arról beszéltek, hogy az országos szempontból jelentéktelen lapok sokaságát is feltárták. Igaz, ezt erényként említették, de látenszen gyakran ott rejtett e mögött az a helytelen, a történettudományban már túlhaladott, ám sokáig elevenen élő, sőt olykor még ma is kísértő szemlélet, mely szerint a helytörténet-helyismeret, a helyinek minősülő kiadvány, lap valami kevésbé fontos, netán alacsonyabb rendű jelenség, mint az ún. országos.²⁷ Kétségtelen, hogy azok a sajtótermékek, amelyeket eleve országos terjesztésre szánnak és hatókörük tartalmilag kiterjed az egész hazára, az országos folyamatok megértéséhez, rekonstruálásához több információt hordoznak, kínálnak. Ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy a magyar sajtó nem azonos a budapestivel, más városokban, településeken – vagyis

vidéken – is jelentek, jelennek meg fontos, a szó szoros értelmében vett országos, sőt néha nemzetközi érdeklődésre is számot tartó időszaki kiadványok. Elég talán a XVIII. század végi magyar nyelvű orgánumokra, az 1849-ben és 1944-45-ben vidéken nyomtatott újságokra, a két világháború közötti és a mostani vidéki irodalmi és tudományos folyóiratokra hivatkozni. A politika, a művelődés, az irodalom, a színház stb. történetének kutatói egyébként azt is rengeteg példával tudnák igazolni, hogy a kifejezetten lokális jellegű lapok számottevő hányadában is gyakran találhatók országos érdekűnek tekinthető információk. A megyei sajtóbibliográfiák tehát ezeknek a lapoknak a felderítésében is pótolhatatlan szerepet töltenek be. Megint csak *Fogarassy Miklóst* idézném, aki hajdani szegedi hozzászólásában erről szintén megfogalmazott egy máig időserű összetett mondatot: „*Akkor is szükség lenne azonban rájuk [mármint a megyei sajtóbibliográfiákra – B. M.], ha a XX. századi magyar hírlapirodalom országos feltárása meglenne – mögöttük sorakozva, az adatokat tovább bontva olyan részleteket hozni felszínre, melyekre csak a »helyismereti tájékoztatás mélyanalízise« képes.*”²⁸ Vagyis a megyei sajtóbibliográfiák mindenkor tudnak valami többletet nyújtani a már meglévő és az ezután megszülető országos sajtóbibliográfiai szintézisekhez viszonyítva: adataikban teljesebbek, részletesebbek lehetnek.

Mindazonáltal sem most, sem a közeli vagy távolabbi jövőben a megyei sajtóbibliográfiák nem pótolhatják, semmiképpen sem helyettesíthetik a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfiát, annak kronológiai ciklusait. Vagyis – mint azt korábban és manapság többen hangsúlyozták – a helyi összeállítások országos kumulálása sem tartalmi, sem metodikai okokból nem lehetséges!²⁹ Más szavakkal szólva: ámbár néha-néha felmerült ez a gondolat, hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzeti sajtóbibliográfia hiányzó ciklusai nem készíthetők el a megyei sajtóbibliográfiák adatainak összesítésével.

Nemcsak azért, mert a budapesti³⁰ (és a jórészt feltárt szegedi) lapok hiányoznak belőlük, hanem azért sem, mert metodikailag más-más módon készültek, nem állt és nem is állhatott szándékukban a módszertani egységesítés.

Mindenképpen egyet kell tehát érteni *Lakatos Évával*, aki a már többször emlegetett tavaszi cikkében kifejtette: a magyarországi periodikumok bibliográfiai feltárásában kettős feladat vár a hazai könyvtárosokra. Egyrészt folytatni kell a nemzeti sajtóbibliográfia további, 1867 utáni ciklusainak munkálatait; tegyük hozzá: némely korszaknál inkább el kellene kezdeni. Másrészt indokolt lenne folytatni a megyei sajtóbibliográfiákat is: kijavítani a korábbi hibákat, kiegészíteni a feltárásból kimaradt lapok és ha korábban ezeket mellőzték, az országhatáron túli megyerészek tételeivel.³¹ S persze a bibliográfiák többségénél már az időrendi kiegészítésre szintén megérett az idő. Különösen a kilencvenes évek felélénkült lapkiadási gyakorlata sürgeti ennek a munkának az elkezdését és mielőbbi befejezését, de az előző évtizedek helyi fejlődésének is egyik fontos lenyomata lehetne az újabb regisztráció.³² Mint ahogy arról a folyóirat egy másik közleményében olvashatunk, jóleső érzéssel jelenthetjük ki: ennek a halaszthatatlan munkának az élére az Országos Széchényi Könyvtár áll, a nemzeti könyvtár – hivatásából kifolyólag is – kezdeményezően lép fel, országos összefogást indítványoz.³³ A számítástechnika könyvtári térhódítása pedig különlegesen előnyös technikai feltételeket teremt a kivitelezéshez. Persze, a gépek nem fogják helyettünk elvégezni a munkát, de kitűnő segítőtársak lehetnek.

Végezetül célszerűnek tartom egy olyan kérdés felvillantását is, amelyről jóformán sosem beszélünk. Véleményem szerint – s ezt más fórumokon más vonatkozásban már volt alkalmam elmondani – a megyei sajtóbibliográfiák jelenlegi állapotukban és még inkább majdani kiegészítéseikkel kedvező esélyt kínálnak arra, hogy ezeket az információkat

belátható időn belül bekapcsolják, bekapcsoljuk az egyetemes bibliográfiai számbavétel távlatos és rendkívül biztató jövőt ígérő programjába. Digitális adatrögzítéssel és a nemzetközi hálózatok jóvoltából akár már a közeli jövőben sor kerülhet erre (a nemzeti bibliográfiai központ, az Országos Széchényi Könyvtár közvetítésével vagy akár anélkül is).³⁴ A kiegészítéseket pedig eleve elektronikus úton kellene lebonyolítani. Ennek a tárgyi, technikai feltételei részben adóttak, az elmúlt évtizedekben felnőtt egy, a nehéz feladatok megoldására is alkalmas bibliográfus gárda, s jó szándékkal, a feladatok kellő rangsorolásával szintén előbbre léphetünk, a végleges megoldáshoz azonban országosan is és helyileg is megfelelő pénzügyi fedezetre lenne szükség. Ennek az elemnek a realizálását már korántsem látom olyan biztatónak, mint a többi feltelt.

Mindenesetre így, a gépi technika igénybe vételével, országos összefogással juthatunk el arra a fejlődési fokra, amikor a helyismereti gyarapítás, tájékoztatás, feldolgozás végérvényesen kiléphet a földrajzi elszigeteltség állapotából, a lokális információk, a lokális értékek egyszer s mindenkorra bekapcsolódhatnak az információáramlás egyetemes áramlatába.

Jegyzetek

1. A közzétett összeállítások a megyék betűrendjében: Bács-Kiskun megyei sajtóbibliográfia / Birck Edit. – Kecskemét : 1986. – 701 p. ; Békés megye sajtóbibliográfiája 1855-1973. – Békéscsaba : 1974. – 365 p. ; Baranya megye sajtóbibliográfiája 1832-1984 / Surján Miklós. – Pécs : 1992. – 488 p. ; A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1842-1963 / Fülöp Attila. – Miskolc : 1964. – 228 p., Abaúj-Torna, Gömör-Kishont és Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Csatlós Istvánné. – Miskolc : 1989. – 133 p. ; A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1843-1970 / Kárász József. – Szeged : 1974. – 212 p. ; A Fejér megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Fülöp Attila. – Szekesfehervár : 1965. – 191 p. ; Győr-Moson-Sopron megye

- időszaki sajtójának bibliográfiája, 1779-1995 / Horváth József. – Győr : 2001. – 912 p. ; Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiája 1843-1970 / Korompainé Szalacsi Rácz Mária. – Debrecen : 1973. – 460 p. ; Heves megye sajtóbibliográfiája, 1838-1970 / Nagy Józsefné. – Eger : 1972. – 26, 258 p. ; Komárom megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Bárdos László István, Horváth Géza. – Tatabánya : 1962. – 83 p. ; Nógrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1846-1978 / Praznovszky Mihály. – Salgótarján : 1982. – 277 p. ; Pest megye sajtóbibliográfiája 1794-1975 / Békés József. – Szolnok : 1977. – 319 p., Pest megye sajtóbibliográfiája 1975-1994 / Drahos Istvánné. – Szentendre : 1997. – 141 p. ; Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Kellner Béla. – Kaposvár : 1957. – 90, 4 p. ; Szabolcs-Szatmár megye sajtóbibliográfiája 1867-1969 / Farkas Margit. – Nyíregyháza : 1969. – 67 p. ; A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1868-1972 / Arató Antal, Szász Andrásné. – Szolnok : 1976. – 232 p., A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája : Kiegészítés, 1973-1979 / Szathmáryné Rékasy Ildikó. – Szolnok : 1981. – 137 p. ; Vas megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1777-1963 / Krajevsky Gizella, Takács Miklós. – Szombathely : 1964. – 111 p. ; Tolna megye sajtóbibliográfiája 1973-1980 / Fülöp Attila. – Szekszárd : 1980. – 148 p. ; A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1820-1956 / Nagy László. – Veszprém : 1957. – 170 p. ; A Zala megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1861-1973 / Horváth Ferenc. – Zalaegerszeg : 1978. – 195 p.
2. A helytörténetírás módszertani kérdései : Új- és legújabb kor / Stier Miklós, Szász Zoltán. – Bp. : 1980. – 37-39.p. (Az időszaki és a napi sajtó c. alfejezet); Bevezetés a források ismeretébe és a forráselemzésbe / Unger Máttyás. – Bp. : 1985. – 97.p.; A történeti kutatás és feldolgozás módszere / Csohány János. – Debrecen : 1995. – 16.p.
 3. Megyei sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2001. 1.sz. 88-98.p.
 4. A magyar hírlapok mikrofilmzésének első öt éve az Országos Széchényi Könyvtárban / Horváth Viktor. In: Könyvtáros, 1974. 74-77.p.; A Széchényi Könyvtár mikrofilm-szolgáltatásai / Vértessy Miklós. In: Könyvtáros, 1975. 346-347.p.
 5. Kellner Béla: Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Dezsényi Béla. In: Magyar könyvszemle, 1958. 1.sz. 95-96.p.
 6. A regionális (megyei) sajtóbibliográfiák kérdései : A Szegeden, 1974. március 19-20-án tartott tanácskozás anyaga. In: Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése, a hírlapok feltárása / összeáll., szerk. Vajda Kornál. – Bp. : 1976. – 7-43.p. (a továbbiakban: Sajtóbibliográfiák...)
 7. Megyei sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2001. 1.sz. 92.p.
 8. Az összeállítás végső szakaszában lévő jegyzékről közölt szóbeli információkat ezúton is megköszönöm László Géznak, a nyíregyházi Mórincz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár munkatársának.
 9. A szegedi konferencia előre mutató ajánlásai: Sajtóbibliográfiák... 9-10.p.
 10. A regionális sajtóbibliográfiák címléirési és szerkesztési kérdései / Pálvölgyi Endre. In: Sajtóbibliográfiák.... 12.p.
 11. A magyarországi helyismereti tevékenység vázlatos története / Bényei Miklós. In: Könyvtári figyelő, 2000. 4.sz. 620.p.
 12. Uo. 619-620.p.
 13. A sajtóbibliográfiák mutatói és szerkesztési kérdései / Péter László. In: Sajtóbibliográfiák... 17.p.
 14. Kertész Gyula [hozzászólása]. In: uo. 38-39.p.; Helyismereti bibliográfiai kiadványok Magyarországon / Lisztes László. In: Könyvtáros, 1980. 734-735.p.
 15. A könyvtárügy második ötéves tervének irányelvei. In: A könyvtáros, 1960. 404.p.; A bibliográfia néhány időszerű kérdése Magyarországon / Csúry István. In: Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet : Gödöllő, 1961. szeptember 18-20. [Sokszorosított]. – Bp. : 1962. – 33-35.p.; Az országos bibliográfiai munkaértekezlet. In: A könyvtáros, 1961. 645., 648-650.p.; III. Országos Könyvtárügyi Konferencia : Szekcióülések referátumai : Tömörített kiadás. – Bp. : 1970. – 155.p.; A magyar nemzeti bibliográfiai rendszer problémái, fejlődési irányai és lehetőségei / Bóday Pál. In: Bibliográfiai tanulmányok. – Bp. : 1978. – 96-97.p. (igaz, ugyanebben az írásában – 102-103.p. – már létező bibliográfiai rendszert is említ); A könyvtári és tájékoztatósi központi szolgáltatások szerepe, jelentősége és fejlesztési főirányai / Zircz Péter. In: A Magyar Könyvtárosok Egyesülete évkönyve 1978. – Bp. : 1979. – 17.p.
 16. A kurrens magyar nemzeti bibliográfia ötven éve / Bényei Miklós. In: Könyvtári figyelő, 1996. 3.sz. 391-402.p. – Már a második, debreceni országos bibliográfiai értekezlet is a rendszer kiépülését állapította meg: Áttekintés a hazai bibliográfiai tevékenység harminc esztendejéről / Lisztes László. In: Könyvtári figyelő, 1990. 5-6.sz. 413.p.; A kurrens ma-

- gyar nemzeti bibliográfiai rendszere / Berke Barnabásné. In: Könyvtári figyelő, 1990. 5-6.sz. 421-445.p.
17. A kurrens nemzeti sajtóbibliográfia és az IKB adatbázis / Nagy Zsoltné. In: Könyvtári figyelő, 1990. 5-6.sz. 446-452.p.; Az automatizált kurrens sajtóbibliográfia és szolgáltatása / Nagy Zsoltné. In: Könyvtári figyelő, 1994. 3.sz. 361-367.p.; Beszélgetés a hazai számítógépes bibliográfiai adatbázisokról és az időszaki kiadványok repertóriumáról / Béneyi Miklós. In: Könyvtári levelező/lap, 1997. 11.sz. 11-12.p.; CD-ROM-on a magyar sajtóbibliográfia / Nagy Anikó. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1997. 4.sz. 26-35.p.; A MNB. Könyvek Bibliográfiája füzetek és rekordjainak szolgáltatása az Interneten. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1997. 8.sz. 7-13.p.; A MNB CD-ROM már Windows alatt is futtatható / Nyíri Gyöngyvér. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1998. 7.sz. 24-38.p.
18. Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia : Eredmények, feladatok, módszerek / Ferenczy Endréné. In: Könyvtári figyelő, 1990. 5-6.sz. 453-464.p.; A Magyar Nemzeti Bibliográfia retrospektív adatbázisa : Gondolatok a retrospektív konverzió tervezéséhez és megvalósításához / Berke Barnabásné. In: Könyvtári figyelő, 1998. 2.sz. 229-238.p.; Sebestyén Géza és öröksége, a Magyar Könyvészet retrospektív ciklusai / Kégli Ferenc. In: Könyvtári figyelő, 1997. 2.sz. 216-220.p.; A Régi Magyarországi Nyomatványok Szerkesztőségének nyilvántartásai / P. Vásárhelyi Judit. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2000. 6.sz. 44-49.p.
19. Hungarica : Külföldi folyóiratszemle. – 1971-1976.; Hungarica irodalmi szemle : Külföldön, idegen nyelven megjelent magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája, 1977-1989.; Külföldi magyar nyelvű folyóiratok repertórium : A külföldön magyar nyelvű folyóiratokban megjelenő cikkek és recenziók válogatott, annotált címjegyzéke. – 1972-1976.; Külföldi magyar nyelvű kiadványok : Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája. – 1977-1989.; Magyar Nemzeti Bibliográfia : Külföldön megjelenő hungarikumok : Könyvek, új periodikumok. – 1.évf.-. – 1990.-.; Az OSZK hungarika biográfiai program helyzete és fejlesztési tervei / Kovács Ilona. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1997. 10.sz. 31-36.p.; Szentmihályi János nyomdokain : Az 1919-1944 közötti külföldön nyomtatott magyar nyelvű könyvek bibliográfiai adatbázisának programja / Kégli Ferenc. In: Könyvtári figyelő, 1998. 2.sz. 244-250.p.
20. Magyar sajtóbibliográfia 1705-1849 : A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent, valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1-2. / V. Busa Margit. – Bp. : 1986. – 1136 p.; Magyar sajtóbibliográfia 1850-1867 : A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent, valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Busa Margit. – Bp. : 1996. – 474 p.
21. A magyar nemzeti bibliográfia / Szentmihályi János. – 2.kiad. – Bp. : 1963. – 34-36.p.; Általános tájékoztatás, 2. : A nemzeti bibliográfia / Szabó Sándor. – Bp. : 1989. – 72-76.p.; Sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2000. 3.sz. 88-96.p. – Sokan tanultak Bóday Pál jegyzetéből is, ezért ezt szintén érdemes megemlíteni: A magyar nemzeti bibliográfia. – Bp. : 1963. – 80-82.p.
22. A helyismereti bibliográfiai feltárás módszertani kérdései / Lisztes László. In: Könyvtári jegyzések, 1988. 2-3.sz. 6-7.p.
23. A regionális sajtóbibliográfiák kiadásának néhány kérdése / Fogarassy Miklós. In: Sajtóbibliográfiák... 27.p.
24. Sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2000. 3.sz. 88-95.p.
25. Az 1974-ben rendezett szegedi tanácskozás több hozzászólása: Sajtóbibliográfiák... 32., 37., 39.p.
26. Kellner Béla: Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája / Dezsényi Béla. In: Magyar könyvszemle, 1958. 1.sz. 95.p.
27. Vörös Károly, a neves történész már 1972-ben így nyilatkozott erről: „a helytörténeti kutatás nem *alacsonyabb*, hanem *mélyebb* szintű munkát tesz lehetővé, sőt kötelezővé. Alacsony és mély pedig egymástól nagyon is különböző fogalmak – s ez nemcsak nézőpont kérdése.” Lásd: A helytörténeti kutatásról. In: Valóság, 1972. 2.sz. 42-71.p. Hasonlóan vélekedett Stier Miklós is: Legújabbkori helytörténetírásunk elvi-módszertani kérdéseihez. In: Századok, 1974. 943-953.p. – A lokális, elsősorban helytörténeti vizsgálódások fontosságáról, a történettudományban játszott szerepéről újabban is több metodikai írás látott napvilágot; közülük kiemelendő: Helytörténet és gazdaságtörténet / Orosz István. In: Alföldi társadalom, 1. 1990. – Békéscsaba : 1990. – 32-39.p.; A helytörténetírás jelentőségéről / Gyáni Gábor. In: Honismeret, 1990. 1.sz. 3-6.p.
28. A regionális sajtóbibliográfiák kiadásának néhány kérdése / Fogarassy Miklós. In: Sajtóbibliográfiák... 27.p.
29. Megyei sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2001. 1.sz. 97.p.
30. A fővárosi lapokról pár hónappal ezelőtt jelent meg egy adatgazdag (több mint 5800 tételt tartalmazó), módszertana-

- ni szempontból különösen figyelemre méltó – mert a levéltári dokumentumok hasznosításával készült –, ám csak egy meghatározott időszakot felölelő jegyzék: A budapesti sajtó adattára 1873-1950 / Voit Krisztina. – Bp. : 2000. – 783 p.
31. Megyei sajtóbibliográfiák szemléje / Lakatos Éva. In: Magyar média, 2001. 1.sz. 97-98.p. – Az 1921-1944 közötti periodikumok feldolgozásának tervéről, majd állásáról Ferenczy Endréné számolt be a Magyar Könyvtárosok Egyesülete bibliográfiai bizottságának, illetve szekciójának ülésén, tehát egy szűkebb körű szakmai tanácskozáson: A retrospektív nemzeti könyv- és sajtóbibliográfia műhelykérdései : Az MKE bibliográfiai bizottságának ülése / K. G. In: Könyvtáros, 1987. 239.p.; Hogyan tovább? : Tanácskozás a magyar nemzeti bibliográfia retrospektív ciklusairól / Bényei Miklós. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1996. 7.sz. 32-34., 37.p.
32. A korábban közzétett megyei sajtóbibliográfiák kiegészítése szinte a kezdetektől igényként fogalmazódott meg. Részletesebben is kifejtette ennek szükségességét Lisztes László már említett előadásában: A helyismereti bibliográfiai feltárás módszertani kérdései. In: Könyvtári jegyzések, 1988. 2-3.sz. 10.p.
33. Beszámoló a hírlapkönyvtárosok harmadik találkozásáról / Bácsvári Anna. In: Az OSZK Híradó, 2000. 11-12.sz. 41-43.p.
34. Gondolatok a könyvtárak helyismereti tevékenységéről / Bényei Miklós. In: Honismeret, 1999. 6.sz. 20.p.; A magyarországi helyismereti tevékenység vázlatos története. In: Könyvtári figyelő, 2000. 4.sz. 624.p. – Más összefüggésben: Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa a kooperációs partnerek közreműködésével (megvalósíthatósági tanulmány) / Vajda Erik. – Bp. : 1994. – 26., 28., 31.p.

SZENT JEROMOS, A KÖNYVTÁROSOK VÉDŐSZENTJE

Sokan nem tudják, hogy a könyvtárosoknak, a könyvtáraknak is van védőszentje.

Pedig csaknem minden könyvforgató ember láthatta már képét, amint Isten előtt térdel, vagy cellájában ülve írásba merül, lábánál szelíd oroszlán. Szent Jeromos ő.

Jeromos 349 táján született Dalmácia, Bosznia és Horvátország érintkezése helyén, Stidon községben. Jómódú szülei „ügyszólván a bölcsőtől katolikus tejjel” táplálták. Korán ébredő tudásvágya Rómába vitte. A híres Donatus volt a mestere, s megtanult görögül is. Liberius pápa kezéből fölvette a keresztséget. Iskolai tanulmányai befejeztével a Rajna parti Trierbe ment. Itt ismerkedett meg először a remete élettel, s elhatározta, hogy ő is erre az életre adja magát. Mint minden aszkétának, neki is nagy álma volt a Szentföld, ezért 374-ben Antiochiába hajózott, ahol a város püspöke pappá szentelte. Nem messze terült el a Kalkisz-sivatag, melyben remeték éltek. Jeromos hozzájuk csatlakozott. Itt megtanulta, amit a római iskola nem tanított: az önsanyargatást, önuralmat, Istenben elmerült életet. Két évet töltött a pusztában, de tovább akarta gyarapítani tudományát. Elkísérte püspökét Konstantinápolyba, ahol a város könyvtárában dolgozott. 382-ben visszatért Rómába és Danasus pápa titkára lett. A pápa felszólítására hozzákezdett a Szentírás latinra fordításához. A munka 20 éven át tartott, eredménye lett a Vulgata, a tridenti zsinat által hitelesnek kijelentett szöveg. Hamar híre ment Rómában aszkéta életének, nagy tudásának. Egyre többen jelentkeztek tanítványának. Irigyei zaklatását megünva azonban újra a Szentföldre ment, Bethlehembe. Itt két kolostort épített, folytatta aszkéta életét. Lassan befejezte a Szentírás fordítását, melyet ma is használ az egyház. Az egész Nyugat Jeromos szavát leste. Szent Ágoston azt mondta róla, hogy elolvasta az összes könyvet, amit addig írtak. Három nyelven tudott: latinul, görögül és héberül, ami abban az időben páratlan dolognak számított. Róma bukása után felgyűjtötták kolostorát, barátai sorra meghaltak. Jeromos késő öregkorában is töretlen hittel, lelkesedéssel küzdött ifjúkori eszméiért. 420-ban érte utol a halál, hamvai a Santa Maria Maggiore templomban nyugszanak Rómában. Ünnepe szeptember 30.

(Sólyom Sándor)